

**Byrån mot
diskriminering**

Islamofobi – en verklighet?

En rapport baserad på djupintervjuer med muslimska kvinnor i Östergötland

Av Elena Chagaeva

Byrån mot diskriminering i Norrköping

Linköpings Universitet

Januari 2009

Förord

Media har sedan länge påverkat människors attityder och tankar om olika frågor, men på senare år har mycket av uppmärksamheten blivit riktad mot islam. Denna rapport innehåller en inblick i hur muslimska kvinnor upplever det svenska samhället och dess beteende mot deras religion efter händelserna den 11 september 2001.

Innan Ni börjar läsa rapporten, vill jag först ta chansen att tacka alla som har hjälpt mig och bidragit för att skapa denna rapport. Framförallt vill jag tacka de personer som gjorde rapporten möjlig att genomföra: de muslimska kvinnor som jag har haft som informanter. De har gett mig en inblick i deras livsvärld och godhjärtat delat med sig av sina erfarenheter. Jag önskar Er all lycka i framtiden och må Ni alltid vara lika starka!

Jag är mycket tacksam för att ha fått chansen att praktisera på Byrån mot diskriminering. Styrelsen och personalen på Byrån har gett mig många goda råd och tips, som likaså har möjliggjort och förbättrat denna rapport.

//Elena Chagaeva

Praktikant på **Byrån mot diskriminering** i Norrköping

Handledare: Peter Andersson (LiU) och Carl Lindh (Byrån mot diskriminering)

Norrköping den 8 januari 2009

Innehållsförteckning

<u>1. INTRODUKTION</u>	4
1.1 Syfte	5
1.1.2 Avgränsning	6
1.2 Disposition	6
<u>2. METOD</u>	7
2.1 Kvalitativ intervjuforskning	7
2.2. Metodapplicering	10
2.3. Etik	11
<u>3. EN KLYFTA MELLAN RELIGIONER</u>	13
3.1 Islam och dess identitet	14
3.1.2 Sjalen	15
<u>4. BEGREPPET – ISLAMOFABI</u>	16
4.1 Forskning inom islam	17
4.1.2 Funna faktorer till islamofobi	19
<u>5. INTERVJUEMPERI</u>	20
<u>6. SLUTDISKUSSION</u>	33
<u>REFERENSLISTA</u>	39
<u>BILAGA 1</u>	41

1. Introduktion

Sveriges befolkning förändras ständigt då nya befolkningsgrupper tillkommer. Utvecklingen utsätter dock samtidigt vissa grupper eller individer för diskriminering. Detta förekommer överallt, medvetet och omedvetet. Denna missgynnande situation innebär att personer försummas genom att de behandlas sämre än någon annan på grund av deras olikheter. I Sverige finns en särskild diskrimineringslagstiftning till för att motverka sådana orättvisor och ”främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder”.¹

En rädsla för personer som är annorlunda än man själv existerar överallt, under alla omständigheter och beror oftast på okunskap. Känslan är både mänsklig och förståelig, men kan samtidigt leda till andra problem. Människans osäkerhet tillåter inte någon främmande komma nära då detta i sin tur kan bryta ner deras värld och tankesätt. Tidigare forskning har visat att mycket av det vi tycker påverkas av media. Man måste dock komma ihåg att människors känslor och reaktioner dessutom påverkas av egna erfarenheter och upplevelser av kontakter med personer med rötter i andra länder och kulturer.

Det finns många typer av diskriminering, en växer emellertid allt starkare och blir därför i högre grad viktig att uppmärksamma och undersöka. Diskriminering på grund av religion har påverkat människors liv och hindrar dessa att leva som fria människor, lika i värde. Man behöver inte söka länge för att hitta ett oförglömligt exempel av en sådan typ av diskriminering. Under Adolf Hitlers ledning infördes antisemitiska raslagar och ett organiserat folk mord genomfördes på miljontals judar och romer.

Händelserna som utspelade sig i USA 2001 påbörjade en kamp mot terrorism men påverkade dessutom andra sfärer. Västvärlden samt media vände vid denna tidpunkt hastigt människors uppmärksamhet mot de s.k. "skurkstaterna", varav de flesta är muslimska länder. Den uppmålade bilden av dessa länder har ofta framställt islam som en religion som stödjer terrorism, hedersvåld samt kvinnoförtryck.²

¹ Diskrimineringslag (2008:567)

² Brune, Ylva. Svenska nyhetsmedier och mänskliga rättigheter i Sverige. 2004:366

Efter kristendomen är islam den näst största religionen i hela världen. Samma statistik gäller för Sverige som har cirka 350 000 muslimska invånare.³ Av anledningen att religionen fortsätter att växa är det inte så besynnerligt att den spridande bilden har skapat och vidarefört rädsla för islam samt dess utövare. Detta intryck på islams befolkning har dessutom utbredd okunskap och medfört möjligtvis att just dessa människor behandlas orättvisst på grund av deras tro. Sveriges växande muslimska befolkning gör det nödvändigt att fundera över vilka förändringar i lagar, praxis och attityder som krävs för att positivt inkludera muslimer. Rasistiska och diskriminerade uttryck riktade mot folkgruppen har fått beteckningen *islamofobi* och kommer för övrigt vara ämnet för denna rapport.

En direkt symbol av sin tro gör det lättare för andra människor att identifiera individer som annorlunda än sig själv. Islams utövare kan bli igenkännliga på olika sätt, enklare blir det dock att identifiera muslimska kvinnor då de ofta bär en slöja. Trots att alla människor har och bör ha friheten att utöva sin religion i Sverige kan sådana raka kännetecken som slöjan påverka kvinnornas möjligheter i samhället. Blir dessa kvinnor bemötta av personer som är fientliga mot islam, s.k. *islamofober*, så kan deras liv beröras på olika sätt. Det kan röra sig om arbetsmöjligheter, boende eller om allmänna sociala förhållanden.

Situationen idag, vad gäller diskriminering riktad mot den islamiska befolkningen, ökar behovet av forskning enligt integrationsverkets rapport i 2007.⁴ För att situationen med tiden ska kunna förändras måste möjligheten att värna om de muslimer som redan finns och kommer till Sverige varje år finnas. Det viktiga är att människor blir mer medvetna och uppmärksammade det problemet som finns.

1.1 Syfte

Denna rapport har som syfte att genom samtalsintervjuer med muslimska kvinnor undersöka om de upplever att *islamofobi* existerar i verkligheten, dvs. ute i det svenska samhället. En huvudfrågeställning som svarar på detta syfte är om särskilt kvinnor med slöja upplever att de blir bemötta annorlunda än t.ex. svenska kvinnor i samma situationer. Avsikten med rapporten är att öka kunskap om islam men dessutom visa hur människor, ofta oavsiktligt, påverkar andra genom sitt agerande, sin okunskap eller sina fördomar.

³ Arnstberg, Karl-Olov, *Sverige och invandringen*. s. 111

⁴ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, s. 5

1.1.2 Avgränsning

Som redan nämnt är islamofobi ett växande problem på lokal, regional och nationell nivå men som kan tas upp till mycket högre nivåer, t.ex. internationellt. Trots att en internationell undersökning skulle vara intressant att fullfölja, blir den en aning för stor för en person att genomföra. Därför väljer jag istället att koncentrera mig på vad som händer på den lokala nivån, här i Östergötland. Det finns dessutom många olika typer av diskriminering. I denna rapport bestämmer jag mig emellertid för att undersöka och avgränsa mig till diskriminering pga. religion med inriktning mot islam.

Valet av forskningstemat och metoden präglas naturligtvis av mitt eget perspektiv eller infallsvinkel. För att kunna tolka människors reaktioner mot vissa individer har jag gjort ett urval på människor som uppvisar eller bär en direkt symbol på sin tro. Det vill säga att mina intervjupersoner har valts ut beroende på om de kan bli direkt "igenkännliga" eller märkta av andra. En *hijab* eller *burka* som är olika slag av sjal är vad muslimska kvinnor kan bära på sitt huvud och är dessutom ett bra exempel på en just en sådan direkt eller synlig symbol av islam. Hijab innebär en sjal som bara täcker huvudet på kvinnan och burka är en dräkt där hela kroppen täcks av tyget.

1.2 Disposition

Rapporten börjar med en kort introduktion om ämnet samt syftet med undersökningen. Andra kapitlet omfattar den metodologiska delen av undersökningen. Upplysning om några grundsyner som återkommer i samband med muslimer i media samt muslimer i Sverige finns i del tre. Teoretiska delen om begreppet *islamofobi* ryms in i det fjärde kapitlet. En empirisk del som definieras som en erfarenhetsbaserad beskrivning av verkligheten genom t.ex. intervjuer återfinns i del fem.⁵ Slutligen kommer den reflekterande delen av rapporten genom en slutdiskussion.

⁵ Kaijser, Öhlander. *Etnologiskt fältarbete*. s. 18

2. Metod

Rapporten har som syfte att undersöka om islamofobi existerar i samhället. Detta kan göras på olika sätt. Forskaren kan använda sig av kvantitativa eller kvalitativa metoder. Det finns flera grundläggande skillnader dvs. fördelar samt nackdelar mellan dessa två forskningsmodeller. Den kvantitativa forskningen utgår ifrån naturvetenskapliga modeller och tillvägagångssätt. Kvalitativa undersökningar lägger emellertid mer vikt vid tolkning av individernas perspektiv och upplevelser av vissa situationer.⁶ Med tanke på min avgränsning i denna rapport ger den kvalitativa forskningen bättre verktyg att jobba med då den väsentliga frågan är just hur de berörda människorna upplever samhället.

2.1 Kvalitativ intervjuforskning

För att genomföra denna rapport väljer jag att använda mig av s.k. kvalitativ forskning. I detta fall består den kvalitativa forskningens struktur av en varken öppen eller helt sträng intervjuform. Denna sammansättning tillåter det vardagliga samtalet att vara den grundläggande formen för samspelet mellan intervjuaren och respondenten. Den s.k. samtalsintervjuundersökningen är ansedd att vara det bästa sättet att få ett interaktivt samtal med sina intervjupersoner.⁷

En intervju definieras som ”en kommunikationsform där någon berättar och besvarar frågor som ställs av en annan person och där det sagda registreras i någon form – genom bandspelare, anteckningar eller videoupptagning”.⁸

Det finns flera viktiga intervjuformer som man kan använda sig av vid kvalitativ forskning. En av dessa former är semi-strukturerad, vilket innebär att jag som intervjuare kommer att ha en uppsättning av färdiga frågor.⁹ Intervjuformen medför dessutom att frågorna inte behöver följa samma ordning som finns i intervjumallen. Detta tillåter varje intervju att ta en egen riktning och fokusera på de frågorna som kommer upp i stunden.¹⁰ Dessutom ges intervjuaren chansen att kunna ställa uppföljningsfrågor, vilket låter båda parterna fördjupa sig i vissa mer intressanta område då de kommer upp.

⁶ Bryman s. 35

⁷ Esaiasson, P. m.fl. *Metodpraktikan*. s. 279

⁸ Kaijser Lars, Öhlander Magnus. *Etnologiskt fältarbete*. s. 57

⁹ Bryman s. 127

¹⁰ *Ibid.* s. 300

Forskningsintervjuer har som syfte att som redan nämnt erhålla beskrivningar av respondentens livsvärld, för att senare kunna tolka de beskrivna situationerna.¹¹ Ett sådant tillvägagångssätt blir av stor betydelse för undersökningen då det är respondenternas personliga upplevelser man vill komma åt. Denna forskningsprocess uppfattas dessutom lägga mer vikt vid ord och gör den ytterligare viktig.

Den kvalitativa forskningsintervjun är dessutom ämnesorienterad vilket innebär att två personer talar om ett tema som är av ett intresse för dem båda, i detta fall är temat *islamofobi*.¹² Därtill passar samtalsintervjumetoden bäst i denna rapport då den inte bygger på källkritik, dvs. reliabilitet och validitet, utan på kvinnornas egna uppfattningar.¹³ Dessa kan varken vara sanna eller falska. Ämnet för intervjun blir istället respondentens synsätt, erfarenheter samt hennes reaktioner till sin omgivning.¹⁴ I intervjuerna beskrivs verkligheten genom att individerna berättar om sina liv och erfarenheter, sina tankar, upplevelser samt visioner.

För att resultatet ska bli rätt blir det betydelsefullt i fall man har slutna eller öppna frågor i sin intervjumall. På en sluten fråga ges respondenten flera svarsalternativ medan de på en öppen fråga kan svara fritt. De öppna frågorna uppvisar dock vissa fördelar: de lämnar utrymme för ovanliga och ibland oförutsedda svar samt reaktioner. Den väsentligaste fördelen är emellertid att de inte leder respondentens svar.¹⁵

Som intervjuare är det inte helt omöjligt att vara påverkad av flera antaganden redan innan intervjutillfället, t.ex. om att islamofobi existerar i samhället till en viss grad. Jag vill dock med denna undersökning få reda på om dessa antaganden verkligen stämmer. Av denna anledning blir det ytterligare viktigt att inte ställa alltför ledande frågor som på något sätt kan påvisa mina antagande för respondenten och sålunda ändra hennes svar.

¹¹ Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. s. 13

¹² Ibid. s. 37

¹³ Esaiasson, P. m.fl, *Metodpraktikan*. s. 282

¹⁴ Kvale s. 34

¹⁵ Bryman s. 157

Man måste dessutom komma ihåg att vad som utspelas under intervjun är av grundläggande betydelse för hur resultatet kommer att se ut. Till exempel kan sådana faktorer som ålder, kön, social bakgrund, kunskaper, yttre framtoning, sättet att tala, påverka intervjusituationen.¹⁶

Informanterna måste ha rätt egenskaper för att kunna delta i undersökningen, dvs. att man måste koncentrera sig på en viss målgrupp. I detta fall innebär det att samtliga intervjupersoner är kvinnor, har en muslimsk tro och bär sjal. Det har inte betydelse för undersökningen om kvinnan är född muslim eller har konverterat. För att få tag på dessa individer kontaktade jag med en muslimsk skola i Norrköping. Ytterligare informanter har blivit funna genom olika kontakter i Byrån mot diskriminerings styrelse. Jag har därefter använt mig av ett s.k. snöbollsurval, vilket innebär att de redan existerande informanterna har pekat vidare på nästa informant som pekat på nästa, osv.¹⁷

För att kunna generalisera resultatet och få tillräckligt med material från alla intervjuundersökningar har jag tagit kontakt med 11 informanter. Intervjulängden har legat runt 45 till 60 minuter. Kvinnorna har själva fått välja en mötesplats, då det är betydelsefullt att de känner sig bekväma vid intervjutillfället. Bekvämlighetsnivån kan enkelt förändra svaren beroende på om den är hög eller låg. Om kvinnorna känner sig stressade, frustrerade eller på annat sätt obekväma kan intervjusituationen enkelt bli obehaglig, samt att informanterna kan glömma bort detaljer, ge korta svar, osv.¹⁸ Ett sådant läge påverkar klart undersökningen på ett negativt sätt och bör därför undvikas.

Ett bra sätt att registrera en intervju är genom en bandspelare eller en videobandspelare. Detta genomförs för att intervjuaren ska kunna koncentrera sig mer på ämnet och återvända till detaljerna efteråt.¹⁹ I detta fall använde jag mig av en vanlig bandspelare då anonymitet var utlovad. Vid flera tillfällen har jag dessutom dragit ut de väsentligaste aspekterna ur intervjun och antecknat dessa. Det vill säga att jag förutom att ha använt bandspelare har dessutom antecknat under intervjuernas gång. För att bättre kunna analysera alla utförda intervjuer bör man dessutom efteråt överföra materialet från bandspelaren till skriftlig text.²⁰

¹⁶ Kaijser, Öhlander s. 60

¹⁷ Esaiasson, m.fl. s. 286

¹⁸ Kvale s. 118

¹⁹ Ibid. s. 146

²⁰ Ibid. s. 155

Jag har valt att inte skriva ut allt som hade sagts, utan har tagit ut de svaren som var väsentligast för ämnet. Vid flera intervjutillfällen tog informanterna upp känsligare ämnen, som inte hade med undersökningen att göra. De delarna av samtalet har inte heller skrivits ut till text.

Intervjuer kan dessutom kombineras med annat material såsom t.ex. arkivmaterial, tidskriftsgenomgångar samt skönlitteratur. Det handlar dessutom att variera sin teknik och relatera sina intervjuer till annat teoretiskt material.²¹ I denna undersökning valde jag på samma sätt att använda mig av olika litterära källor för att ge läsarna mer kunskap om ämnet. Dessutom försöker jag att belysa de olika händelser från flera håll, som samtidigt prövar giltigheten av den insamlade materialet.

Det finns alltid flera metoder man kan använda sig av vid liknade undersökningar, t.ex. observationer eller situation testing. Dessa metoder är väldigt intressanta och mycket givande men skulle dock ha tagit mycket längre tid. Jag ville istället komma åt hur de muslimska kvinnorna uppfattar omvärldens bild på dem och inte tvärtom.

2.2. Metodapplicering

För att på ett bra sätt utföra, samla in och analysera informationen som jag kom i besittning av följer jag Steinar Kvaless sju steg i en kvalitativ intervjuundersökning²²:

- 1) **Tematisering:** undersökningens syfte formuleras.
- 2) **Planering:** man ska planera inför alla sju stadier samt ta hänsyn till moraliska och etiska principer.
- 3) **Intervju:** intervjuerna ska genomföras enligt intervjumallen.
- 4) **Utskrift:** den insamlade materialet ska förberedas för analys. Det sker då en överföring av data från inspelningsutrustning dvs. bandspelaren, till skrift.
- 5) **Analys:** bestämma vilka analysmetoder som passar in utifrån undersökningens syfte.
- 6) **Verifiering:** Intervjuns generaliserbarhet, reliabilitet samt validitet fastställs.
- 7) **Rapportering:** resultatet samt tillvägagångssättet från undersökningen rapporteras.

²¹ Kaijser, Öhlander s. 26

²² Kvale s. 85

2.3. Etik

Som intervjuare kan man genom samtal påstås göra ett ingrepp i individens psykiska integritet. Det finns för denna anledning forskningsetiska regler som är vägledande och rådgivande. Dessa skapar reflektion och medvetenhet i olika uppkommande situationer under intervjuundersökningens gång.²³

Det förekommer fyra forskningsetiska riktlinjer som man bör följa när man genomför intervjuer. De fyra principer har sammanfattats till informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Dessa har som syfte att ge normer för förhållandet mellan intervjuaren och informanten. Principerna finns dessutom för att vägleda intervjuaren vid planeringen av undersökningen.

Informationskravet innebär att forskaren ska informera de berörda informanterna om undersökningens syfte och intervjuförfarandet. Informanterna har blivit upplysta om hur informationen de ger kommer att användas. Skulle intervjun eller undersökningen handla om kontroversiella frågor skulle man dessutom kunna teckna ett avtal med intervjupersonen.²⁴ Det behövdes dock inte i detta fall.

Istället försökte jag skapa en relation med mina informanter, genom att bl.a. berätta om mig själv, vad jag jobbar med för tillfället. Sedan gick jag vidare på att tydligt förklara vad undersökningen genomförs och hur deras information kommer att användas.²⁵

Det andra kravet går ut på att alla deltagare har rätt att själva bestämma över sitt deltagande. Individens har en bestämmanderätt som ska respekteras av forskaren och innebär att ingen människa ska bli utforskad utan att själv ha givit sitt explicita samtycke.²⁶ Det finns dessutom en insikt att forskningen på ett negativt sätt kan skada informanten. Bristerna kan vara av olika art och innebära att den utforskade gruppen kan känna sig kritiserad eller missförstådd. Det uppstår dock också positiva faktorer i samband med intervjupersonens deltagande. De flesta är oftast väldigt glada att de kan påverka forskningens resultat och samtidigt göra sin röst hörd.²⁷

²³ Bente Gullveig, Ørjar Øyen. *Etik och praktik i forskarens vardag*. s. 21

²⁴ Kvale s. 142

²⁵ Bente, Ørjar s. 100

²⁶ Ibid. s. 93

²⁷ Ibid. s. 97

Som intervjuare i denna undersökning kan jag betraktas som en förmedlare av åsikter och attityder som dessa kvinnor annars sällan skulle få möjlighet att ge uttryck för.²⁸ Många informanter blir oroliga att deras svar kommer på något sätt att bli igenkännlig. I sin tur kan detta ändra och påverka deras svar. Det blir i särskilt i sådana fall viktigt att ge löfte om anonymitet och betryggande användning av den insamlade informationen. Denna undersökning hänger dock inte lika mycket på vem den enskilda individen är och vad den gör, utan vad den säger. Det blir lättare att ge och hålla löften om anonymitet om undersökningen inte kräver känsligare personlig information. Det är också för att behålla informanternas anonymitet så mycket som möjligt som jag har valt att beteckna dem I1, I2, I3, osv.

Konfidentialitetskravet är däremot väldigt viktigt och medför att alla informanter ges en garanti att deras personuppgifter samt all information som samlades under intervjuprocessen, kommer att förvaras på ett sätt där ingen utomstående kan ta del av dem. Det sista kravet innebär till slut att all insamlad information endast får användas för forskningsändamål.²⁹

Forskningsetik handlar dock inte endast om konfidentialitet och samtycke utan också om utmaningar om centrala kulturella och sociala värden, som på ett eller annat sätt kommer i konflikt med varandra. Forskaren förmås hålla sig till hur intervjupersonerna förstår och förhåller sig till verkligheten.³⁰ När man intervjuar människor med en annan kultur eller bakgrund ska man undvika att tänka *etnocentriskt*. Det betyder att man tolkar respondenternas uppfattningar från sina egna normer. Istället ska man försöka att tänka *kulturrelativistiskt*, dvs. att man måste förstå människornas reaktioner, handlingar och värderingar från deras normer och synvinklar.

²⁸ Bente, Ørjar s. 99

²⁹ Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.

³⁰ Bente, Ørjar s. 23

3. En klyfta mellan religioner

Forskning från t.ex. Samuel Huntington har länge påvisat ett stort förekommande klyfta mellan det islamiska samhället och det kristna, västerländska samhället.³¹ Klyftan inträffar först och främst pga. de olika grundläggande värderingar som finns på var sin sida. Å ena sidan anser människor i den kristna "västvärlden", som Sverige kan antas ingå i, att muslimer som bor i muslimska länder får sina mänskliga rättigheter kränkta eller inte har tillgång till de. Dessutom förmodas de leva under odemokratiska regimer samt ett patriarkalt förtryck. Å andra sidan har muslimerna också sina fördomar om kristna. Enligt dem är västvärldens befolkning moralisk förfallen, saknar respekt för familjen och lever främst för omedelbar tillfredsställelse av sexuella behov och andra djuriska drifter.³²

Alla dessa fördomar kan sägas bygga på brist på förståelse samt okunskap om varandras levnadsmönster och traditioner. Vikten av just kunskap tas ofta upp i samband med människors bild av islam. Särskilt efter terrorattackerna i september 2001 har utbredningen av fördomar från hela världen enkelt kunnat spåras till Sverige. Trots att landet ligger långt ifrån USA och var geografiskt distanserad från händelserna, sägs Sverige vara lättpåverkad av alla internationella motsättningar.³³ Fördomarna tränger sig in i populationen via media, skolan och familjen och är på detta sätt också en faktor i den ökande motviljan mot islam.

Människor i alla samhällen betraktar och dömer främlingar utifrån sina egna kulturella referensramar.³⁴ Religiösa grupper kan ofta till exempel uttrycka att deras egen religion står för allt rätt och gott, medan andra står för allt ont. Skillnader i till exempel språk, religion, könsroller och uppfostringsnormer kan göra det självklart att människor blir främmande och osäkra inför varandra. Oftast är det på detta sätt som människors fördomar uppstår, då deras trygghet upplevs vara hotad. Enligt religionshistorikern Christer Hedin söker pga. detta, människor sig till att bilda och ingå i gemensamma grupper för att kunna ta avstånd ifrån andra och för att stärka sitt eget självförtroende.³⁵

³¹ Huntington, Samuel P. *Civilisationernas kamp: mot en ny världsordning*.

³² Hedin, Christer. *Islam och Västerlandet*, s. 7

³³ *Ibid.* s. 7

³⁴ Öberg, Kjell, m.fl. *Att leva med mångfalden*. s. 115

³⁵ *Ibid.* s. 15

Medias roll i hur samhällets fördomar och tankar formas kan inte betonas tillräckligt. Drygt tre fjärdedelar av den svenska befolkningen tittar på TV på en vanlig vardag. De olika faktaförmedlande nyhetsprogrammen sägs till större grad nå de bl.a. kortutbildade och informationssvaga samhällsgrupper.³⁶ På detta sätt utgör dessa huvuddelen av all information personerna får om vad som händer i omvärlden. Informationen som sänds och dess kvalité blir på grund av det av stor betydelse.

3.1 Islam och dess identitet

Den muslimska religiösa gruppens gemenskap, som alla andra religiösa grupper, kräver en klar identitet. Identiteten har ibland yttre kännetecken. Dessa finns hos både män och kvinnor, i form av diverse klädsel som används för att täcka sin kropp. För kvinnan innebär en sådan klädsel ofta en sjal. Människor som väljer att bära den islamiska dräkten markerar att de tar sin religion på allvar. Denna starka identitet kan ibland erfaras negativt av icke-muslimska då de upplever islam som ett främmande, detaljerat och krävande regelsystem.³⁷

Enligt religionshistorikern Christer Hedin måste man försöka frigöra sig från alla sina fördomar för att förstå islams innebörd för dess utövare. De förklarar att den islamiska religionen kan utövas på samma sätt som kristendomen, men betyder däremot mycket mer än så: "en grundställning till hela tillvaron".³⁸ Muslimerna tolkar alltså själva oftast sin religion som en livshållning,

Enligt Hedin är det av denna anledning svårt att avskilja islamisk livshållning från ett lärosystem och man måste därför acceptera att religionen innehåller en blandning av båda.³⁹ Islam som livshållning innebär t.ex. att man ser människan som Guds representant på jorden. Hedin förklarar att islam allmänt anses vara fredens och förnuftets religion, där alla människor är goda och resonliga.

Muslimernas heliga skrift, Koranen anses av de själva vara en kopia av en himmelsk förebild, men reglerar inte alla detaljer som kan uppkomma i olika situationer.⁴⁰ Koranen sätter människans livsvillkor och gudsförhållanden i fokus. Profeten Muhammeds liv är en förebild

³⁶ Öberg s. 150

³⁷ Hedin s. 10

³⁸ Ibid. s. 7

³⁹ Ibid. s. 8

⁴⁰ Ibid. s. 21

för de rättrogna. Individer, på grund av sitt förnuft, kan därutöver själva inse vad som är rätt och fel.⁴¹ På så sätt blir texten i den heliga skriften en tolkningsfråga. De som använder fysiskt våld och samtidigt förknippar det med Koranen kan påstå gå emot den. Det samma gäller självklart för självmord och martyrskap.⁴²

3.1.2 Sjalen

Att bära den islamiska klädedräkten innebär för kvinnor att man täcker håret och kroppen med en löst sittande klädsel: sjalen. Den är ofta av en diskret färg och tillåter endast ansiktet och händerna att vara synliga. Eftersom det är kvinnorna som bär sjalen, kan de samtidigt bli mer sårbara genom att de visar en direkt och tydlig symbol på sin tro. Koranen säger att det inte får förekomma något tvång i religiösa frågor, vilket också betyder att sjalen inte alltid är ett måste. Då islam är enligt muslimerna förnuftets religion, ska kvinnan själv inse vad som är rätt eller fel för henne.

De olika kulturerna tillför att muslimska kvinnorna ibland kan vara mer eller mindre klädda. Det finns de som täcker bara sitt huvud med en sjal men också kvinnor som täcker hela sin kropp, inklusive sina ögon. Många kvinnor börjar bära sina sjalar först då de kommer till Sverige. Hedin tror att detta kan bero på att de nyinvandrade muslimska kvinnor vill markera sin islamiska identitet, då det i en främmande miljö är viktigt att bevara sin tro och kultur.⁴³

Muslimska män diskrimineras också för sin tro och religion. Diskrimineringen sker dock inte på samma sätt då de inte tydligt markerar religionen med t.ex. sjalen. Detta gör det svårare för en utomstående person att upptäcka om en man är muslim eller inte. Det medför dessutom att samhällets reaktioner kan misstolkas. Istället kan samhällets negativa reaktioner gå ut på t.ex. diskriminering pga. etnicitet, som inte alls behöver vara riktad mot just muslimer, utan mot människor som ser ut att komma från ett särskilt geografiskt område i världen.

⁴¹ Hedin, C. *Islam och Västerlandet*. s. 115

⁴² *Ibid.* s. 123

⁴³ *Ibid.* s. 142

4. Begreppet – *islamofobi*

För att kunna förstå vad *islamofobi* är och var den förekommer måste man först och främst förstå sig på detta begrepp som så ofta använts i politiken, i media och av oss själva. Utan kunskap om de rätta termerna och hur man kan avskilja dessa, blir det svårt att finna lösningar. Begreppet *islamofobi* har både sina för- och nackdelar. De som är för termen, tycker i stället att begreppet täcker alla sorts reaktioner och attityder till islam. De som är kritiska mot epitetet besvärar sig om avslutningen ”fobi” vilket kan betyda att det finns någon slags patologiskt tillstånd, dvs. sjukdom.⁴⁴ Jag kommer att hålla mig till den tidigare definitionen av begreppet och använda just denna i min rapport.

Begreppet *islamofobi* har länge diskuterats och används på flera olika sätt. Man har emellertid, enligt rapporten till Forumet för levande historia, kommit överrens om att ett sådant omfattande begrepp behövs. Rapporten tar hjälp av en brittisk forskarorganisation (*The Runnymede Trust*) för att klargöra begreppets innebörd.⁴⁵

Termen kan användas för att beteckna en mängd olika attityder och handlingar som kan sträcka sig från nationell till social eller privat nivå. Det kan handla om verbala och fysiska kränkningar, attacker mot muslimska heliga platser, negativa stereotyper i olika typer av media, nedsättande kommentarer från politiker, diskriminering vid anställningar eller av anställda, en lagstiftning eller policy making som inte tar muslimers problem på allvar eller som inte skapar skydd mot diskriminering osv. Utestängning av muslimer från det ekonomiska, sociala och offentliga livet är *islamofobi*. Vidare rör det sig allmänt om diskriminering, trakasserier, antimuslimska stämningar eller antimuslimska fördomar.⁴⁶

Denna definition av begreppet innebär att *islamofobi* kan uttryckas i hot och våld som riktas mot islam men också visa sig genom exkludering av muslimer. Dessutom kan det handla om så lite som fördomar mot muslimer som kan åskådliggöras med diskriminering i både skolan och på arbetsmarknaden.⁴⁷ *The Runnymede Trusts* förklaring tar upp många aspekter där en muslimsk individ kan känna sig kränkt och passar därför väl in i denna undersökning.

⁴⁴ Arnstberg, Karl-Olov. *Sverige och invandringen*. s. 110

⁴⁵ Otterbeck, J., Bevelander P. *Islamofobi*. s. 11

⁴⁶ *Ibid.* s. 24

⁴⁷ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, s. 18

4.1 Forskning inom islam

Ett större tyskt forskningsprojekt lett av sociologen Wilhelm Heitmeyer har inriktat sig på att studera s.k. grupprelaterad människofientlighet, ett begrepp som inkluderar islamofobi. Där definieras *islamofobi* som en generell attityd av fördömande av muslimer och symboler och praktiker förknippade med religionen:

Islamofobin anges bestå av tre enheter: den första går ut på ett generellt avståndstagande och innehåller ett inslag av fruktan gentemot muslimer. Den andra enheten medför nedvärdering av kulturen och värderingar förknippade med religionen. Sista enheten visar på intentioner som medför att människor vill distansera sig från muslimer helt och hållet.⁴⁸

Tillsammans med Cecilia Englund, som tidigare varit anställd vid Integrationsverket, har statsvetaren Welat Songur, genomfört intervjustudier med två skilda generationer av svenska män. Valet att intervjua endast män kom av att män i högre utsträckning än kvinnor i allmänhet är mer fientligt inställda till islam och muslimer. Syftet med denna studie var att ge en fördjupad bild av svenska mäns attityder gentemot islam och muslimer. I undersökningen kunde man påpeka på både skillnader och likheter i generationerna, dock hade dessa en central företeelse gemensamt. Båda de intervjuade generationerna associerade muslimer med negativa händelser och fenomen. Samma tillstånd konstaterar EUMC⁴⁹ i sin rapport. De hävdar att muslimer utsätts för en negativ stereotypisering vilket ofta förstärks av den negativa och selektiva mediebevakningen.⁵⁰

De flesta av männen i undersökningen var mycket påverkade av och nämnde händelser som terrorist attackerna i USA den 11 september 2001 samt i London i 2005.⁵¹ Ett viktigt framsteg för Sverige enligt integrationsverkets rapport 2007 kom 2006 då SÄPO började redovisa islamofobiskt motiverade hatbrott. Det är dock bara en möjlighet att mäta den utsatthet som många muslimer kan uppleva.⁵²

Integrationsverket har försökt kartlägga muslimernas situation i Sverige efter händelserna av 11 september 2001. Många uppger att de har känt sig drabbade av både hot och trakasserier. I

⁴⁸ Otterbeck, Bevelander s. 40

⁴⁹ EUMC: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia

⁵⁰ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, s. 24

⁵¹ Ibid. s. 14

⁵² Ibid. s. 24

sin helhet tyder undersökningen på att respondenterna upplevde ett mer negativt klimat gentemot muslimer och islam, men samtidigt upplevde de också ett växande intresse för frågor om islam och muslimer.⁵³ Den allra senaste och mest omfattande forskningen har också utrett vad muslimer själva tycker om händelserna 2001 då World Trade Center attackerades.

I *“Who Speaks for Islam? What a Billion Muslims Really Think”* gjordes mer än 50 000 intervjuer som representerade 1,3 miljarder muslimer i 35 nationer. Undersökningen hittade många intressanta fakta. Till exempel upptäcktes att både muslimer och amerikaner avvisar våld som moralisk oförsvarbart. Bland 1,3 miljarder respondenter svarade 7% att 11/9 attackerna var helt berättigade, medan 93% inte alls ansåg det.⁵⁴ Det visar sig för övrigt att de som är radikala muslimer är oftast drivna av den förda politiken och inte av t.ex. fattigdom. 7% kan vara ett mildrande tal, det står dock klart att denna procenttal utgör 91 miljoner individer.

Mediernas roll framkommer väldigt tydligt i alla forskningsrapporter. Deras stereotypiserande av muslimer framförs kunna leda till ytterliggare fördomar bland populationen.⁵⁵ Om detta stämmer kan media också ta en ledande roll i attitydförändring hos människor, vilket stämmer överrens med Brottsförebyggandet rådets rapport i 2004. Där diskuterades invandrarfientliga tendenser. Det visade sig att ungdomarna i Sverige lever i ett medieklimat som inte är särskilt välvilligt inställt till islam. ”Islam ses som ett hot, som något enhetligt, expanderande, odemokratiskt, patriarkalt och annorlunda.”⁵⁶

I takt med att muslimer och islam ofta förknippas med våld och konflikter associeras de även med problem, oavsett om de är offer eller gärningsmän. Enligt rapporten från 2004 verkar det dessutom som att de olika stereotyperna om muslimerna är könsspecifika. Det vill säga att männen är aktiva på ett negativt sätt. De anses vara engagerade i våld, kvinnoförtryck, svek och självglorifiering. Kvinnorna däremot är förtryckta och ses som ett kollektiv utan egen vilja samt handlingsfrihet.⁵⁷

⁵³ Integrationsverkets rapportserie 2003:3, s. 9

⁵⁴ Arnstberg s. 112

⁵⁵ Ibid. s. 30

⁵⁶ Otterbeck, Bevelander s. 39

⁵⁷ Ibid. s. 39

4.1.2 Faktorer till islamofobi

I intoleransrapport 2004 publicerades några av de dominerande förklaringarna till intoleransen mot bland annat muslimer i Sverige. Dessa står att finna i till exempel socioekonomiska, sociala och psykosociala faktorer. Vissa faktorer blir mer förknippade med en hög grad av intolerans och har ofta följande kännetecken:

- låg utbildning och social klass hos föräldrarna
- vissa individuella och känslomässiga faktorer som rastlöshet, aggressivitet och bristande empati
- dåliga skolprestationer och skolanpassning
- vissa typer av problematiska familjeförhållanden som låg vetskap hos föräldrar om den unges umgängesvanor
- stereotypa genusnormer
- känslor av samhälleligt utanförskap
- frekvent kamratumgänge på kvällstid, ofta i grupp. Även att oftare än genomsnittligt träffa ett par år äldre kamrater kan vara en påverkande faktor.⁵⁸

Dessutom har en etnocentrisk inställning i samhället diskuterats. Den etnocentriska inställningen innebär att människor har en klar markering av vem ”de” är och skiljer dessutom på vem ”de andra” är. Precis som nämnt tidigare tenderar människor att sortera sig själva och andra i olika grupper. Antologin från Diskrimineringsutredningen från 1981 innehåller en äldre tankesätt: ”Eftersom vi har varit så snälla och släppt in er, så måste ni fortast möjligt bli som vi och göra er av med drag som vi finner stötande, med samtidigt måste ni förstå att ni aldrig kan bli som vi, ty i grund och botten är ni ju helt annorlunda”.⁵⁹

En sådan gammalmodig tankesätt gör det ”förståeligt” att t.ex. den äldre svenska generationen har kvar sina övertygelser om islam och invandrare allmänt. De har svårare att bryta mönster än yngre. Ytterligare en anledning till deras distans och brist på kunskap kan bero på att de på sin tid inte har träffat på lika många muslimer. Situationen anses och bör däremot kunna förändras idag då folk har större chans att träffa människor med islamisk tro.

⁵⁸ Otterbeck, Bevelander s. 41

⁵⁹ Öberg s. 37

5. Intervjuemperi

För att genomföra denna rapport har jag intervjuat elva muslimska kvinnor som bär sjal. Deras bakgrunder har varit väldigt olika. Vissa har varit i Sverige en viss tid, kortare eller längre, medan andra var födda i Sverige. Många av informanterna är ute på arbetsmarknaden, men det finns också de som inte än har sökt jobb. På grund av dessa faktorer kan det också vara så att deras situationer och erfarenheter ser väldigt olika ut. Trots det, har jag hittat många företeelser som de har gemensamt. Dessa är förhinder, arbetsmarknaden, omgivningen, kultur samt media och utbildning. Punkterna kommer redovisas i denna avsnitt.

Förhinder

Under intervjuernas gång diskuterades huruvida informanterna upplever sig vara hindrade att utföra saker de skulle vilja göra, men som de inte kan. De flesta av informanterna ansåg inte att de någon gång känt sig förhindrade att göra något de verkligen ville. Två saker som däremot nästan alltid kom upp var bad på offentliga platser och gym. Om kvinnorna måste bada pga. till exempel hälsoskäl, väljer några att bada utan sin sjal. Andra väljer däremot att bada med sina kläder eller att inte bada alls. I samtliga intervjuer talar kvinnorna om huruvida valet handlar om sjalen eller om andra saker. Intervjuperson #3 (I3) säger: ”Jag känner mig bekväm med de valen jag har gjort och gör. Om man skulle visa sig osäker skulle det ge människor ytterliggare anledning för att se ner på mig och de val som jag har gjort”.

När informanterna vid vissa tillfällen besöker ett gym, har omgivningens reaktioner varit olika. I1 uppger: ”Jag kände mig utanför. Människors blickar fick mig att känna som att jag inte hörde till där”. De flesta av kvinnorna hade samma känsla: att de inte riktigt passade in. Av denna anledning väljer många av dem att antingen träna hemma eller bli medlemmar i ett gym som bara är avsedd för kvinnor. I4 tycker till om simundervisning: ”Man borde satsa på lektioner för just muslimska kvinnor”. Det anses vara en viktig fråga som många av kvinnorna tagit upp. Detta kanske beror på att dessa kvinnor vill ha en mötesplats som de kan ha i gemensamt med andra muslimska kvinnor. Där de kan vara med varandra och umgås samtidigt som de simmar.

En annan aktivitet som kvinnorna oftast avstår ifrån är att gå ut på barer och krogar, där det finns alkohol. En av informanterna säger att ”detta beslut tas många gånger i samband med att kvinnor med sjal inte känner sig bekväma i den miljön”, men det är också ett beslut de *själva*

tar pga. att de inte, enligt Koranen, får dricka alkohol. Informanterna anger att deras religion gör att de ibland måste tänka sig för ytterligare gånger innan de gör något, men detta anses bara vara positivt. De representerar inte endast kvinnor, men ofta tycker de att de med sitt handlande företräder islam. I5 berättar: "När jag är ute i samhället, representerar jag mig själv, men också min familj och min religion." Många av informanterna tycker dessutom att de just tack vare sin religion och vad den lär har undvikit att göra misstag som de skulle ha ångrat väldigt mycket om de hade begått dessa. Religionen anses av dem vara en bra vägvisare i allt de gör. Det kan handla om allt från jobb, kontakt med andra människor till barnuppfostran.

De kvinnor som är integrerade i det svenska samhället⁶⁰ är dessutom av samma uppfattning gällande nykomlingar⁶¹, som de tycker har det mycket svårare. Om man talar språket blir livet mycket enklare och sättet de blir bemötta på är helt annorlunda.

När jag efterhand fick chansen att prata med nykomna kvinnor hade de dock inte samma synsätt. De hade inte än råkat ut för situationer där de känt sig på något sätt behandlade annorlunda än vad en svensk kvinna skulle bli. Dessa individer har emellertid inte än haft chansen att ta sig in på arbetsmarkanden och har oftast fått hjälp av andra. De får ofta stöd av t.ex. familjmedlemmar eller använder sig av tolkar när de har kontakt med vissa myndigheter. Detta gör i sin tur att de inte alls upplever någon islamofobi eller diskriminering som är direkt riktad mot dem.

Under intervjuernas gång förstod jag att de som nyligen kommit till det svenska samhället inte än har hunnit bli utsatta för "verkligheten" som den är. De har inte behövt helt ensamma bemöta människor på samma sätt som de senare kommer att göra. När de har lärt sig språket och blivit mer eller mindre självständiga, kommer de antagligen inte behöva samma hjälp från andra som de har nu. Detta kommer dessutom att innebära att de själva kommer att ordna sitt liv och uppleva hur samhället fungerar. I7 upplevde på samma sätt dessa nyinvandrade kvinnors situation: "De kvinnornas synsätt kommer förmodligen att förändras då deras livssituation förändras".

⁶⁰ *Integrerad* i detta sammanhang kan betyda både enligt både mig de intervjuade kvinnorna att personen i fråga kan språket, är ute på arbetsmarknaden och utan svårigheter kan umgås med människor av etniskt svenska.

⁶¹ Med *nykomlingar* menas människor som nyligen kommit till Sverige och inte än har hunnit adaptera sig till sin nya omgivning.

Arbetsmarknaden

Ytterligare en väldigt viktig fråga under intervjuerna har varit kvinnornas arbetslivserfarenheter. Då alla informanter har olika bakgrunder, och vissa är av svenskt ursprung, var det intressant att höra de olika beskrivningarna. I1 uppger att ”arbetsgivarna och människor allmänt, dömer direkt mitt utseende innan jag ens hinner prata”. Samma attityd upplevde de flesta av kvinnorna. I4 har ofta upplevt negativa förhållningssätt från de flesta av sina arbetsgivare. ”De tror att man inte kan något, att man är mindre kunnig eller smart än andra personer bara för man bär sjal.” Kvinnorna har olika skolunderbyggnader; allt från förskola till universitetsutbildning. Vissa har mer erfarenhet inom arbetsmarknaden medan andra inte än har hunnit ta sig in på grund av de inte bott här så länge. Oftast anser informanterna dock att det är svårare för en muslimsk kvinna att få jobb än för en svensk. Alla informanter är dessutom av samma uppfattning apropå att muslimska kvinnor har det mycket svårare än muslimska män, just pga. att deras sjal är en symbol för deras religion.

Bara för att kvinnorna tycker att männen har det lättare för att ta sig in på arbetsmarknaden, behöver inte det vara fallet. Frågan handlar här istället om att mannen inte bär på en direkt symbol av sin tro. Han kan däremot istället bli diskriminerad på arbetsmarknaden pga. sitt ursprung, vilket också är en vanlig grund för diskriminering.

I5 kommer ihåg en situation hon hamnade i för några år sedan. Där fick hon höra en äldre dam uttrycka sitt tankesätt om invandrare kvinnor. ”Massa förtryckta iranska kvinnor, med massor barn som lever på socialbidrag”. I detta fall rörde det inte sig om någon arbetsgivare, men kvinnorna tycker att dessa har, om inte samma, men liknande tankesätt. Arbetsgivarna kan inte se förbi kvinnornas olikhet från sin egen kultur, istället blir sjalen och kvinnornas ”förtryck” det arbetsgivaren ser. Istället för att se bara en jobbsökande kvinna ser han eller hon någon som tänker utnyttja hans företag och orsaka kaos. På grund av sina samt sina bekantas upplevelser anser informanterna att arbetsgivare tyvärr inte väljer att förbise kvinnornas utseende.

Sjalen gör det alltså inte lättare att få det jobbet man vill ha och som följd upplever en del ett negativt bemötande från arbetsgivare. I2 gick på väldigt många arbetsintervjuer innan hon äntligen hittade det rätta arbetsplatsen. I detta fall, det rätta yrket, för henne, innebar att hennes chef samt kollegor kunde acceptera henne precis som hon var, utan några som helst fördomar. Vid vår intervju delar hon med sig av sina erfarenheter hos en av många besökta

arbetsgivare: "Arbetsgivaren tittade aldrig mig rakt in i ögonen. Medan han intervjuade mig satt han och jobbade med andra papper. När intervjun närmade sitt slut berättade han för mig att de inte behövde fler personer just nu. Om de inte behövde det, varför satte de upp annonser?" frågar hon. Ett sådant beteende har fått många av kvinnorna att känna sig osynliga. Det har likafullt funnits arbetsgivare som blivit mycket imponerande och bemött istället kvinnorna med ett positivt uppträdande. I1 upplevde bland många av sina erfarenheter en som förvånade henne mest. "Arbetsgivaren var så stolt att jag kunde svenska, hade utbildning och var så positiv och snäll... det var som om jag var en på miljonen."

De flesta informanterna tycker att om en individ är integrerad i det svenska samhället samt kan språket blir situationen mycket bättre och människor uppfattar den individen på ett helt annat sätt. Att just de har jobb och är utbildade fungerar, tycker de, oftast till deras fördel. Efter många samtal började jag förstå att mycket också beror på kvinnan själv, dvs. hennes inställning. Många av informanterna hänvisade till sitt och andras utseende och kläder, t.ex. att de eller andra var mindre eller mer täckta.

Klädseln kvinnorna bär beror på hur religiösa de är. Detta påverkade enligt informanterna kvinnans chanser till att få jobb otroligt mycket. Kvinnorna förklarar att man får tolka Koranen själv och detta tillåter kvinnan att "välja" vad och hur mycket av religionen hon utövar. "En kvinna som är väldigt religiös kommer att täcka sig från topp till tå och pressa sina döttrar att göra det samma. Hon följer Koranen fullt ut." Det finns dock enligt min uppfattning människor som kan göra, och gör undantag, vilket enligt de "djupt religiösa" människorna betyder att den andre är mindre religiös än vad de är. Den som tar av sig sjalen kan inte heller kalla sig för en bra muslim eftersom de inte följer Koranens väg, tycker de religiösa muslimerna.

Dessa undantag orsakas av antingen personens egen vilja eller tolkning av islam eller att deras yrke inte tillåter dem att fullt ut följa vad religionen lär. Till exempel finns det i flera yrken hygienregler eller uniformer. Det verkar enligt flera informanter därutöver vara väldigt få kvinnor med sjal ute i handelsbranschen. I1 uppger att "man måste där själv välja om man kan eller vill kompromissa att bära sjal." Kan man det, blir det enligt kvinnorna, naturligtvis lättare att få det jobbet man vill ha.

Den första informanten uppger dessutom att vissa av hennes bekanta har valt att ta av sig sjalen. ”Den kändes som ett handikapp för de när de skulle söka arbete”. Detta har skett för att kvinnorna kände att deras chefer eller till och med deras arbetskamrater såg på dem och behandlade dem annorlunda än de andra anställda.

”Sjalen är fördummande!” säger I4. ”När man träffar någon ny, pratar den övertydligt med mig som om jag inte kan förstå eller prata svenska.” Sådana antaganden från allmänheten förekommer enligt informanterna ofta, oavsett om kvinnan är av svensk eller utländsk bakgrund. I6 upplevde, trots svensk bakgrund, att ”arbetsgivaren inte trodde att jag är utbildad eller pratar svenska.” Alla deltagare har hävdad att de hela tiden måste kämpa för att bevisa att de också är duktiga och kunniga människor. I2, som verkar ha haft mest erfarenhet med jobbsökande bland de utländskt födda kvinnorna upplever att ”det minsta han (arbetsgivaren) kan göra är att ge mig en chans. Han har alltid möjligheten att ge mig sparken, men ge mig åtminstone en vecka eller två för att bevisa att jag också är duktig, att jag också kan göra jobbet!”

Även om jobbet inte är det bästa och kvinnan egentligen är överkvalificerad för att ta det, kommer hon inte att kunna få det. Många av kvinnorna var högutbildade i sitt eget land, en av dem är civilingenjör. Hon uppger att arbetsförmedlingen förklarade på direkten att det kommer att vara väldigt svårt för henne att få ett jobb i Sverige med hennes utbildning. Hon frågade omedelbart om detta berodde på hennes sjal. ”Det enda svar han kunde ge mig var: inte bara på grund av den...” Hon var arbetslös i många år innan hon hittade jobbet som tillät henne att vara sig själv.

Alla de intervjuade kvinnorna är dock fortfarande villiga att göra väldigt mycket för att passa in och tycker därför själva att även samhället kan ge de en chans. Särskilt med tanke på att det är fler och fler muslimer som kommer till Sverige, anser kvinnorna att en representerande politiker kan vara en bra början. De tycker att de behöver en person som kan företräda dem på ”rätt sätt”.

Omgivningen

Hur man känner sig i sin omgivning är extremt viktigt för en individs välmående. Blir man inte socialt accepterad kan det leda till många andra konsekvenser. För denna anledning var just kvinnornas omgivning ett viktigt ämne för diskussion.

Efter sammanställningen av intervjuerna blev resultatet lite chockande för min del. Många av de intervjuade kvinnorna angav att de ofta känner sig annorlunda eller utanför i vardagen när de är ute i det svenska samhället. ”De dömer mig för mitt utseende” är en ofta återkommande fras i intervjuerna. Det är i och för sig alltid så att vi bedömer andra från hur de ser ut men det skiljer sig enligt kvinnorna om man bär en sjal eller bara är av utländsk bakgrund. Precis som kvinnorna möter de olika arbetsgivare, möter de också olika människor i sin omgivning. Där känns det som sjalen återigen separerar dem från resten av samhället. ”Hallå! Det är inte påsk än!” skriker några på gatan efter I1. ”Allah, Allah” skriker några ungdomar på busshållplatsen efter I2. De skrattande ungdomarna hånar något de säkert inte vet särskilt mycket om. Genom sitt beteende förlöjligar de dessutom en hel religion. Så känner i alla fall de flesta av kvinnorna och det är ingenting att skratta åt.

Under samtalets gång fördjupar I3 och jag oss in i en konversation om individualitet samt olikheter. Efter ett tag säger hon något som jag tycker rör dagens ungdomar otroligt mycket, med tanke på hur alla vid en viss period finner en särskilt ”stil”: ”Varför kan inte jag peka på de och skratta? Jag tycker inte att det är särskilt fint när man målar sitt hår svart och rosa och har en frisyra som en tupp! Men jag gör inte det, för jag har respekt för dem... det är deras stil, tycker de om den får de ju ha det så.”

Trots allt handlar det här om lite olika frågor. Alla vill vi vara individuella, på alla möjliga sätt. Vi har oftast också möjlighet att vara detta. Men stil såsom att klä sig i skinn eller färga sitt hår rosa kan inte jämföras med att leva hela sitt liv såsom Koranen säger och lär.

Varför kan då inte människor, bl.a. ungdomar, lära sig att förstå människors olikheter och ibland deras behov till det?

I8 berättar om en liknande historia, dock rörande hennes 20 åriga dotter. Hon tog på sig sjalen när hon var 16 och bar den under ungefär ett års tid: ”Hon kände att hon inte hade råd att vara annorlunda än de andra, speciellt i den åldern. Ingen av hennes vänner hade sjal och det gjorde att hon kände sig utanför. Alla ställde frågor...” Hennes dotter är född i Sverige, men

ville samtidigt kunna följa samma religion som sin mor. Hennes omgivnings kunskap samt tolerans räckte dock inte till för att göra detta möjligt. ”Hon gör det när hon är redo. Gör hon aldrig det, så är det okej för mig. Jag förstår henne.” säger I8. I3 berättar en liknande historia också rörande sin dotter.

Efter att ha genomfört alla intervjuer verkar det som att människor som informanterna har träffat på i samhället, har haft en väldig vag bild samt kunskap av vad sjalen innebär. Kvinnorna har ideligen fått förklara sig angående sjalen, vad den innebär och motivera deras val att bära den. De flesta av informanterna konfronterar individer som är negativt inställda mot islam. I2 berättar om en av sina många bussturer där hon alltid stöter på någon ”som alltid har något att säga” som hon uttrycker det. ”Jag är precis som du, säger hon till en gammal kvinna. ”Vad är det du är rädd för? Jag är inte terrorist. Titta sa jag till henne och öppnade min jacka, jag har inga bomber här!” Informanten skrattar när hon berättar hur denna dam fortfarande vägrade sitta vid henne på busshållplatsen.

Beträffande arbetssökandet förstår både informanterna att det kan bli lättare för de att söka jobb än en invandrare med sjal. De har dessutom upplevd hur chockade arbetsgivare blir när de ropar ut ”Linda Johansson” men får en svensk ”konstig” kvinna med sjal. I5 berättar: ”jag anses vara en svensk galen kvinna som tog på sig sjal utomlands, men i Sverige är jag en konstig svensk kvinna, som har svikit sina rötter” ... ”det blir aldrig bra och vi som konvertiter kommer alltid på något sätt att hamna emellan.”

I2 berättar att hon aldrig skäms för att konfrontera någon som har en negativ attityd eller inställning mot henne. Hon tycker dock att folk är med rädda för henne än för en annan kvinna med sjal, för att hon är av somalisk härkomst och är därför mörkare i huden. ”Det känns ibland att jag har det dubbel så värre än alla andra. Inte bara har jag sjal, men är mörk och har långa kläder!”, skrattar hon.

I1 berättar: ”folk måste lära känna mig innan de kan börja prata med mig på ett normalt sätt, på samma nivå. Annars verkar de bara vara rädda eller arga...” ”Jag önskar att människor kunde börja se mig, kvinnan bakom sjalen, och inte endast döma mig pga. min religion” säger en annan informant. Samma sak önskade de flesta av kvinnorna i denna undersökning. I3 säger: ”Jag är precis som alla andra, bara att jag har ett tyg över mitt huvud.” Det tycker inte hon borde förändra människors syn på henne på något sätt: ”Precis som kristna bär på sina

kors får jag bära på min själ. Det är ju en del av min religion.”

Informanterna och deras bekanta försöker dessutom ständigt visa vad ”att vara muslim” innebär och att göra ett gott exempel. I3 berättar stolt om sina strategier för att bekämpa negativa attityder: ”Jag uppmuntrar frågor från alla! Det kanske kommer att hjälpa andra personer att öppna sig för mig.” ”Det är min roll att visa omgivningen vad muslim är, vem jag är och vad själen är.” Denna syn på livet kan sägas stämma överrens med islams lära om hur man ska leva dvs. att man ska vara representant för sin religion på jorden.

Hon berättar att hon tycker att alla muslimska kvinnor ska försöka göra det samma. Många av informanterna nämner att ett stort antal kvinnor håller sig inomhus och borta från det svenska samhället för att de inte orkar eller hela tiden vill förklara sig. Men det anser bl.a. I3 har blivit en del av deras ansvar efter alla händelser.

Alla informanter berättade att det nästan alltid är den äldre generationen människor som kommenterar och agerar nedsättande mot dem. Detta stämmer också överrens med vad tidigare forskning har påvisat. Samtidigt verkar de flesta av kvinnorna acceptera samt förstå sig på detta gammalmodiga tankesätt. Informanterna tycker att just denna generation kan förlåtas för de antar att de äldre har svårare att anpassa sig. De förklarar att vissa åldersgrupper kan enklare benådas därför att mycket var annorlunda på deras tid.

De tidigare generationerna har fått lära sig andra saker och har aldrig träffat på så många utomeuropeiska invandrare under sin tid. Avsaknaden av kommunikationen mellan dessa generationer samt invandrare skapar just den klyftan som idag måste överenskommas. Denna faktor gör det enklare för dessa kvinnor att förstå sig på de äldres ibland våldsamma reaktioner. ”De kan inte förväntas att anpassa sig till allt nytt i deras omgivning, även om det skulle uppskattas”, säger I1. Dock har inte alla informanter samma nivå av förståelse för t.ex. den äldre damen som väl snabbt antog att alla ”förtryckta, iranska kvinnor lever på socialbidrag”. ”Det är inte acceptabelt att reagera så där oavsett hur gammal man är. Ålder ger inte en rätt att diskriminera eller göra andra till offer!” uttrycker sig I6 starkt.

Det förekommer även många spydigheter från, som redan nämnt, ungdomar och vad som efterhand visas vara lägre utbildade personer. Sådant beteende accepteras inte alls från kvinnornas part, för dessa generationer har ingen ”ursäkt” för sitt beteende. Kvinnorna

förklarar att de säger emot sådana människor genom att antingen konfrontera dem muntligt eller genom sitt kroppsspråk. ”Varför ska jag hålla tyst medan någon som inte känner mig, kommenterar mitt utseende eller svär åt mig?” frågar I2 mig.

I2 är en av informanterna som har upplevt mest diskriminering. Hon berättar att hon länge har funderat över sin situation och vad man ska eller kan göra. Hon har dessutom länge analyserat sin omgivning. Kvinnan berättar att vuxna tittar och man ser deras negativa reaktioner, men barn och ungdomar är nog de värsta. Det är de som inte är rädda för att säga elaka saker eller slåss. Då hon själv har barn vill hon inte att de ska uppleva dessa. ”Därför har jag tagit beslutet att skicka iväg mina barn för att studera i England. Vi har varit där och skolan är mycket bra. Det finns flera där som min son och då vet jag att han inte kommer känna sig utanför.”

Reaktioner mot vad de tror är deras utseende dvs. sjalen, finns dock nästan alltid oavsett vem det är. Motstånden kommer ofta i form av mycket elaka kommentarer som jag tidigare hänvisade till, och som ofta har en referens till islam. Bland annat berättar kvinnorna att fördomarna inte alltid behöver komma från t.ex. svenskar, utan från andra kristna invandrare. Dessa har, enligt I1, hämtat stridigheten mot islam från sina hemländer och sina föräldrar.

Därutöver har det många gånger förekommit att människor på offentliga platser vägrat sitta jämte dem, trots att det inte fanns lediga platser kvar. Ett fåtal av informanternas väninnor har även blivit misshandlade på allmänna platser, medan gärningsmannen skrek något vulgärt om deras tro. ”Han knivhögg henne, skrek jävla muslim och sprang iväg.” berättar I3. Många negativa situationer tycks också uppstå på flygplatser, där kvinnorna många gånger blir stoppade och mycket noggrant kontrollerade. Dock berättar kvinnorna att detta inte påverkar deras syn på Sverige. Oftast har sådana företeelser skett i utlandet. Om kvinnorna inte var lika starkt sinnade skulle deras uppfattningar säkert vara mycket annorlunda, men de håller trots allt en mycket positiv inställning.

”Om de måste kolla upp mig och jag måste på detta sätt bevisa att jag inte är en terrorist så får jag säga att det är ok” förklarar I3. Hon blev stoppad av flygplatskontrollen och de bad henne genast att lyfta upp sin sjal för att de skulle kunna se hennes hår, trots att andra människor stod och tittade på. Detta uppskattades inte av henne då hon inte visar sitt hår för någon förutom sin man och sin familj. Hon kände sig kränkt men förklarar att hon förstår dem också.

”Det är bara deras jobb... jag vet inte om de personligen har fördomar mot muslimer eller bara har fått som order att kolla upp oss mer ordentligt”. ”Vad ska man göra, så är det bara...” säger I3 med en accepterande röst.

Det finns även kvinnor i intervjustudien som ibland upplever blandade känslor rörande Sverige. I4 berättar att hon ofta känner sig annorlunda än andra i sin omgivning men att hon samtidigt känner sig skyddad av Sveriges lagsystem. ”I mitt land bär inte alla sjal och det kanske är lika ovanligt som här, därför känner jag samtidigt som jag är utanför var jag ju också det i mitt eget land ibland. Jag kanske har till och med mer frihet att utöva min religion än jag hade där.”

Kultur

Det har framkommit som väldigt tydligt att människor blandar ihop religion och kultur. Detta är dessutom uppenbart för mina informanter. Man behöver inte alls vara muslim för att ha vissa hederstraditioner. Har man ingen kunskap om detta kan det dock vara väldigt enkelt att sammanblanda dessa två och få islam att framstå som en förtryckande religion.

Kvinnorna berättar att när andra talar om islam får de det att framstå som att muslimska kvinnorna är förtryckta och alla män är tyranner. Informanterna tycker att det i alla religioner läggs en särskild vikt på kvinnan och att relationen mellan män och kvinnor aldrig är jämställd. I5 diskuterar jämställdheten mellan män och kvinnor över hela världen och konstaterar till slut: ”Det läggs alltid en börda på kvinnan, oavsett religion eller kultur. I Sverige finns bördan också, men ingen talar om den bara för att det räknas vara jämställd!”

Hon fortsätter senare genom att tillägga att hon inte riktigt förstår varför ”förtryck” alltid knyts samman med islam om situationen är det samma i hela världen, bara mer eller mindre uttalad. Många av kvinnorna blev mycket upprörda i anknytning till detta ämne. De förklarar att de ser detta från ett helt annat perspektiv och har lika svårt att förstå sig på hur ”västerländska” kvinnor kan leva som de gör. Under studien fick jag dessutom chansen att tala med två etniskt svenska konvertiter.

En av dem uppger att hon inte förstår hur hon levde förut. Hon känner sig friare nu än någonsin och efter att ha hittat sin religion, vet hon vad meningen med livet är. ”Innan det

sprang jag bara omkring och gjorde dumheter. Strävade efter något som inte jag själv en ville ha...”

I1 talar också om kvinnans jämställdhet: ”Varför ska kvinnan göra allt? Jag förväntas att gå jobba, föda och uppfostra barnen, komma hem klockan 17 och dessutom hinna laga mat och städa? Jag har sagt till min man att det egentligen är hans plikt att försörja sin familj och om jag jobbar så är det bara för att jag är så som person och vill det, men det är inget tvång för jag egentligen inte behöver det. Det är skönt att veta att det finns alternativ i islam.” Samma informant förklarar att trots att det finns hur många svenska kvinnor som helst som inte arbetar eller som t.ex. tar mammaledigt, så blir det fortfarande väldigt konstigt eller fel om en muslimsk kvinna gör det samma. ”Det är lite dubbelmoral där tycker jag.”

Några av kvinnorna, trots att de ursprungligen är från Sverige, har också upplevt islamofobi, även från sina närmaste. ”De accepterar det, men ställer fortfarande många frågor. Min familj kommer inte från en stor stad, utan från en by där alla känner alla. Dit åker inte jag... det vill de inte, annars blir det för mycket snack. Där får man ju verkligen inte stå ut.”

I7 berättar om när hon och hennes make skulle skriva under ett kontrakt för en lägenhet här i Östergötland. ”Hyresvärden frågade oss på direkten om vi hade några konstiga vanor eller beteendesätt”. Tydligt hade han haft några andra muslimer som hyresgäster innan och dessa gjorde något som inte hyresvärden tyckte var ”normalt”. ”Det tillät honom att dra oss också över en kam och anta att vi på samma sätt var konstiga och att han skulle ångra sitt beslut att ta emot oss som hyresgäster.”

Det är alltså väldigt viktigt att skilja mellan vad som är kultur och religion. Vi måste lära oss mer kulturer för att veta varför vissa människor gör som de gör, varför det t.ex. existerar hedersvåld, osv.

Media och utbildning

Media har spelat en mycket stor roll vid t.ex. händelser av 9/11 i USA. Det har sedan dess skett flera oroligheter med koppling till muslimska länder över hela världen. Det står helt klart att media bevakar dessa och skapar ibland sin egen bild av händelser. Det är dessutom klart att media har en stor påverkan på hur människan sedan upplever den informationen de ser och får. Eftersom det är islam och dess utövare som främst blir påverkade av allt detta, var det viktigt att dessutom få reda på hur dessa kvinnor upplevde situationen och bilden som målas upp.

TV, tidningar och alla andra typer av media uppfattas av kvinnorna ha en mycket negativ inverkan på det svenska/västerländska samhället, särskilt gällande islam. Samtliga informanter tyckte att media har en tendens att "dra alla över en kam" och att måla upp alla muslimer som terrorister. Den lugna, svenska samhället uppfattas vara i stor fara då människor lever grannar med personer som enligt dem tror på kvinnoförtryck, arrangerade bröllop och hedersmord.

Media har, enligt kvinnorna, förmågan att hitta och visa de sämsta bilderna på muslimer. "Jag förstår inte var de får sådana bilder ifrån!", säger I4 oroligt. Media stryker under ordet *muslim* som om det vore något odugligt och utomstående. Hon fortsätter sedan att ifrågasätta: "varför lägger de inte lika mycket negativitet vid att någon är svensk eller afrikansk eller vad som helst annat?" Skulle bilderna med tiden bli mer positiva, skulle situationen förändras otroligt mycket. Vid detta tankesätt står alla informanter på en och samma sida. Denna ljuvliga dröm kan mycket väl vara möjlig enligt informanterna och bli sann med tanke på hur mycket media påverkar människors tankar och beteende.

Det är svårt att bilda uppfattningar om saker vi vet lite om, t.ex. om saker som pågår i andra länder där vi aldrig varit, mellan kulturer vi inte känner till, osv. Nyheter som når oss via TV, radio samt tidningar ger samhället kunskap om allt som sker i dess omvärld, men nästan alltid i stora drag. En negativ sida av en sådan bred mediebevakning, kan dock vara att den utesluter detaljer, som ibland kan vara vitala för att "vanliga" människor riktigt ska kunna bedöma en situation.

Om auktoriteter vi dagligen ser alltid målar en och samma bild, kommer vi till slut att tro på den. Målas den bilden till att få islam samt muslimer att framstå som något dåligt och främmande, är det inte så konstigt att det är precis så människor ser det. Skulle media däremot tala *för* muslimer och visa dem från ett nytt ljus och perspektiv, skulle det kanske också få samhället och dess invånare att göra det samma. Det minsta som skulle kunna hända i sådana fall är att det nya perspektivet skulle få människor att se sig om en ytterliggare gång innan de drar slutsatser om t.ex. kulturer de vet lite om.

Det finns dock några bland informanterna som tycker att situationen har förbättrats efter 9/11 incidenten och detta just på grund av all medieuppmärksamhet, oavsett negativ eller positiv. Människor har, enligt dem, börjat fundera över vad av allt som sägs är sant och vad islam egentligen står för. Några informanter uppger att de har fått reda på att vissa, efter utökad forskning t.o.m. har konverterat till islam.

En grundläggande utbildning om islam uppfattas av de flesta informanter som något väldigt positivt. En utbildning skulle hjälpa samhället öppna ögonen och förstå sig mer på olika religioner. Dock tror en liten del av informanterna att till och med en sådan undervisning inte skulle förändra mycket. Här grundar sig deras misströstan i att de tycker att det behövs något relativt stort för att kunna förändra människor. I2 tycker att tills människor träffas ansikte mot ansikte och verkligen börjar lära känna varandra och kommunicera kommer situationen vara den samma.

I hög grad verkar det, enligt informanten, vara människors attityder och förändringsförmåga som är betydelsefulla. Om de själva inte är redo att tänka annorlunda, kan en utbildning om islam inte heller hjälpa.

6. Slutdiskussion

Kvinnorna har under intervjuernas gång blivit tillfrågade om hur deras erfarenheter har sett ut i olika förhållanden såsom i sin omgivning och på arbetsmarknaden. De fick även berätta om de har träffat på några hinder i Sverige. Vidare har skillnaden mellan kultur samt religion diskuterats. Slutligen svarade kvinnorna på frågor angående hur de upplever mediebevakningen rörande islam.

Det har inte funnits många hinder för de intervjuade kvinnorna. Dock nämndes sådana aktiviteter såsom bad och träning ett flertal gånger. Det vanliga svenska kroglivet är dessutom ingenting muslimska kvinnor intresserar sig för, men detta är ett eget val och är inte på något sätt påverkat av samhällets reaktioner.

Ute på arbetsmarknaden har informanterna däremot upplevt många olika reaktioner. Medan vissa arbetsgivare tyckte att det är fantastiskt och mycket häpnadsväckande att kvinnorna kunde svenska eller till och med i vissa fall hade utbildning, fanns det andra arbetsgivare som inte alls var lika positiva. Kvinnorna uppgav att arbetsgivarna verkar sakna tillit och förståelse för "sådana som dem". Många av informanterna gick arbetslösa väldigt länge innan de kunde hitta ett jobb som passade dem. Att inte kunna se en person i ögonen och arbeta med något annat under deras samtal vid en arbetsintervju ska inte vara acceptabelt. De flesta kvinnorna hade samma åsikt angående att deras själ och annorlunda utseende oftast är orsaken till deras svårare inträde på arbetsmarkanden.

Alla informanter har någon gång upplevt någon negativ respons från sin omgivning. Vissa har blivit ignorerade men ofta har de dessutom upplevt många elaka blickar och kommentarer. I vissa fall har de ibland känt social uteslutning och det är ett av de viktigaste områden i en persons liv som just islamofobi påverkar. De flesta kommentarerna har kommit från människor som har haft lägre utbildning, ungdomar samt äldre personer.

Kvinnorna har aldrig sagt att de på något sätt själva "drar alla över en kam" genom att påstå att alla i det svenska samhället reagerar negativt eller har behandlat de felaktigt, men sådana fall har förekommit. Inte alla i samhället är intoleranta och okunniga om sin omgivning, men det finns många som bär på sådana drag och det måste på något sätt förändras. Informanterna har alla en positiv attityd och för vidare vad de kallar för "den rätta bilden" av vad islam,

sjalen och kvinnan egentligen innebär. De är villiga att svara på allas frågor och stå upp för de valen de har gjort.

Informanterna påpekade att det finns en stor skillnad mellan religion och kultur. Det är två olika saker som människor måste lära sig att skilja på. Man kan ta med sig en viss kultur från Somalia samtidigt som man är muslim. Den personen kommer dock att skilja sig otroligt mycket från en annan muslim som kommer ifrån Irak. Kvinnorna tycker att människor istället borde lära sig om islam och sedan de olika länders kulturer för att på rätt sätt kunna bedöma de individer de kommer i kontakt med.

Sista punkten av de flesta intervjuerna var en diskussion om media och hur de tycker att den har påverkat samhällets bild på islam. Alla kvinnor instämde i att media påverkar andras tankar otroligt mycket och dessutom mycket negativt. Efter 11/9 2001 påstår många att situationen har blivit mycket värre för muslimer än vad den var förut. De har alltid varit annorlunda än andra, men nu är folk också rädda för dem. Människors misstankar leder till att de tar ytterligare avstånd från muslimer även innan de hunnit lära känna dem. Enligt kvinnorna är det, kontakten samt kommunikationen med andra människor det enda som kommer att kunna öppna omgivningens ögon.

Från Heitmeyers forskning framgår det tydligt att det är den dominerande delen av samhället som sätter normer för vad de anser är normalt eller bra. Denna del av samhället har en mer eller mindre ideal bild av sig själv och ser därför människor som är annorlunda som underlägsna sig själva. Dessutom grupperar människor sig själva och varandra i olika grupper, beroende på var de ser sig själva stå.

Ett sådant förhållningssätt leder till att vissa grupper blir utanför ”majoriteten” och dessas normer. *Islamofobi*, som jag har valt att definiera det, betecknar en mängd olika attityder och handlingar som kan löpa från nationell till social eller även privat nivå. Det rör sig om olika former av diskriminering, trakasserier, antimuslimska stämningar och antimuslimska fördomar.⁶²

⁶² Otterbeck, Bevelander s. 24

Att utsättas för islamofobi, precis som vilket annan form av diskriminering, är alltid fränstötande. Man kan dra slutsatser som medför att en nedsättande behandling av människor kan påverka olika och ibland alla sfärer i individernas liv; de kan drabbas ekonomiskt, socialt och privat. Dessa sfärer anses dock inte som de värsta i själva belastningen.⁶³ Det som påverkar människorna mest är emellertid att diskrimineringen upplevs som en nedvärdering av en själv; ett angrepp på ens identitet och människovärde.

Allt som dessa informanter har berättat om hör in till islamofobi begreppet. Kvinnorna har blivit kränkta, trakasserade samt länge uteslutna från arbetsmarknaden. Oavsett om kvinnorna själva aldrig använt begreppet så faller alla deras erfarenheter under definitionen. Trots väldigt olika erfarenheter, har alla de intervjuade kvinnorna en positiv inställning till framtiden. De är starka individer, de flesta anställda, gifta och talar det svenska språket flytande. Det finns dock ständigt många andra som tillkommer till den svenska populationen som inte alls känner denna bekvämlighet. De nykomna informanter som jag fick tala med visade sig dock inte uppleva någon islamofobi alls. Senare förstod jag att de flesta av dessa kvinnor får hjälp av andra för att interagera med sin omvärld. När de senare går ut i samhället på egen hand, kan deras nuvarande bild ändras.

De kvinnor som har valt att bära sjalen markerar att de tar sin tro och religion på allvar och bör därför också respekteras. Detta synsätt delar alla informanter. Det är fel att skämmas eller inte kunna utöva sin religion för att omgivningen inte är redo eller saknar kunskap samt tolerans för olikheter. Detta ska inte behöva vara dessa kvinnors problem, utan samhällets.

Om en muslimsk kvinna känner sig säker inför sin religion och inte är bekväm med att ta av sig sjalen för att genomföra ett särskilt arbete bör hon ha rätt till att behålla sin värdighet och tro. Enligt min intervjuundersökning verkar det dock vara svårt då kvinnorna antingen måste välja att vara arbetslösa eller helt enkelt byta yrke om deras arbetsgivare inte accepterar sjalen. Att behöva ta sådana beslut i samband med ett jobb är dessutom diskriminering enligt svenskt lagstiftning.

⁶³ Öberg, m.fl. s. 35

Det har, från alla intervjuer, framgått tydligt att desto mer i religionen som man kan kompromissa, med desto större chans har man att få det jobbet man har sökt. Detta är nedvärderande och inkorrekt och ska absolut inte behöva tolereras. Andra människors misstänksamhet och fientlighet bör inte accepteras av någon. De intervjuade kvinnorna är villiga att kämpa emot alla fördomar som samhället har mot islam och känner att de ofta måste bevisa sig själva, mer än någon annan. Många känner dessutom att detta är deras roll; att kämpa för sin religion och motbevisa människors vanföreställningar. Denna uppfattning går mycket väl ihop med den religion som kvinnorna följer.

Arbetslöshetssiffrorna är, enligt en rapport från Europeiska Unionens Militärkommitté, högre för muslimer, oavsett kön. De är även i större utsträckning än andra grupper anställda inom lågkvalificerade branscher och yrken.⁶⁴ För tillfället finns det dessutom inte tillräckligt med statistik över antalet europeiska muslimer. Det blir därför även svårare att mäta deras sårbarhet i form av rasism eller diskriminering. Min studie har dock visat att det finns islamofobi i samhället och förekommer oftare än vad man tror. Den förekommer dessutom på många olika nivåer. Enligt dessa kvinnors erfarenhet finns islamofobin på arbetsmarknaden, hos hyresvärderna, men även på helt vanliga, offentliga platser.

I samband med denna studie uppfattar jag att islamofobi ofta bottnar i fördomar som kommer från människor med lite kunskap om vad islam egentligen innebär. Vad kan man då göra för att förändra den pågående situationen? Det viktigaste för mig verkar i alla fall att alla i samhället erbjuds annan kunskap om islam än den de får av media. Utbildningar, seminarium och diskussionsforum borde vara tillgängliga till allmänheten. Det krävs oftast väldigt stora och dramatiska förändringar för att få människors uppmärksamhet och förståelse. Sådant ska egentligen inte behövas. Det är människor som står i fokus i detta fall. Människor som ska vara lika i värde oavsett kultur, religion, färg eller utseende! Inte alla behöver vara likadana och ha samma tro eller kultur för att kunna göra det minsta: respektera varandra.

Man kan tyvärr inte genom ett juridiskt tillvägagångssätt dvs. genom lag, utrota fördomarna som förekommer eller själva islamofobin, men man kan börja komma tillrätta med vissa typer av social diskriminering och arbetsdiskriminering genom att t.ex. ha en ombudsman för invandrare på arbetsmarknaden som kan ta itu med frågor rörande just etnicitet och religion.⁶⁵

⁶⁴ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, s. 24

⁶⁵ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, s. 41

Att veta att det finns människor som jobbar för bl.a. muslimska kvinnors rättighet att arbeta och bli behandlad med respekt på arbetsmarkanden skulle vara mer än bara en betryggande tanke. Enligt kvinnorna räcker till och med tanken ibland. Att veta att någon kämpar med dig och för att du ska få din röst hörd.

Fördomarna som rör sig i samhället är ofta baserade på brist på kunskap och leder i sin tur till en tredje och kanske det viktigaste förändringsförslaget: man ska ge effektiv och neutral information om islam i media, på skolor, på arbetsmarkanden och i samhället allmänt. Som redan nämnt, kan medias roll i en förändring med detta blir ofantlig. Deras sporadiska inslag om islam kan förändras och ge samhället en mycket klarare bild av verkligheten. Nyhetsprogrammen kan ge en mer enhetlig och realistisk bild av situationer. Bara TV i sig kan förändra många negativa föreställningar i form av fördomar.

Om ingen vågar fråga och ingen vågar stå upp och svara, kommer heller ingen att vinna kunskap. Det är en sådan attityd som behövs för att kämpa emot all diskriminering och islamofobi. Kvinnorna är inte på något sätt besvikna på Sverige, i alla fall inte helt. De tror starkt på att detta är tillfälligt och situationen inom sin tid kommer att bli mycket bättre. De står fast och stadigt vid sina beslut samt val och önskar att samhället med tiden kommer att kunna se kvinnan bakom sjalen.

Med tanke på den bild som media över hela världen har målat upp eller som I6 säger ”stämplat islam” skyller inte kvinnorna *islamofobi* eller diskriminering på det svenska samhället eller på dess befolkning. Människor har lätt för att göra antaganden och om de inte har rätt kunskap är det klart att de är dessa felaktiga bilder som de kommer att tro på.

Slutligen står en sak klart: den klyfta som existerar mellan de ”västerländska” och muslimska kulturerna måste minska genom mina två **K**: en bro av **kunskap** och **kommunikation**! Etnologer anser att för att överbrygga dessa klyftor mellan människor i samhället måste man först komma underfund med varandras kulturer. För att kunna uppnå detta krävs engagemang, förståelse och tolerans.⁶⁶ Detta krävs från alla människor och av alla generationer. Dessutom är det viktigt att komma ihåg att ett samarbete krävs från både parterna. Alltså måste inte bara det svenska samhället acceptera och förstå muslimer, men muslimer som kommer till Sverige

⁶⁶ Öberg, m.fl. s. 129

måste också lära sig och förstå den svenska kulturen och tankesättet och därmed lära sig att interagera med varandra. Med en ömsesidig och vördnadsfull interaktion kan klyftan börja förslutas och med tiden kanske bli mer och mer osynlig då människor lär sig att acceptera varandras skillnader.

I stort sett anser inte informanterna att situationen i Sverige är en av de värsta, i jämförelse med andra europeiska länder. Det finns dock stora förväntningar från samhället att lära och börja öppna sig mer för olika kulturer, särskilt inom arbetsmarknaden. Undersökningen visar att en viss grad av islamofobi återstår att jobba vidare på. Inträffanden såsom elaka kommentarer må inte vara av stor vikt för dem som inte påverkas av dessa, men kan betyda avsevärt mer för andra. Diskriminering brukar delas upp på samhälleliga förluster och individuella förluster. I de ovannämnda situationer rör det sig om just individuella förluster och dessa är lika viktiga som vilka andra.

Människor i alla samhällen måste börja lära sig och intressera sig mer för andra kulturer och sluta döma endast genom saker de hör från sin omgivning. Genom att öppna sig och träffa personer med t.ex. islamisk bakgrund, kan människor börja skapa positiva erfarenheter. Dessa behövs för att få fler positiva och korrekta bilder på islam samt dess utövare. Förhoppningsvis kommer dessutom denna rapport att ge nya perspektiv på islam och dess kvinnor. Kommunikation och kunskap är vad som kommer att öppna dörren till en ny och förhoppningsvis ljusare framtid. ”Ett leende smittar av sig” och det krävs bara få personers initiativ för att få kontakt med muslimer i det svenska samhället.

Referenslista

Tryckta källor

Arnstberg, Karl-Olov. *Sverige och invandringen*. Studentlitteratur 2008.

Bente Gullveig, Ørjar Øyen. *Etik och praktik i forskarens vardag*. Studentlitteratur, Lund 1997.

Bryman, Alan. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB 2001.

Bryne, Ylva. Svenska nyhetsmedier och mänskliga rättigheter i Sverige. En översikt. 2004.

Esaiasson, Peter, m.fl. *Metodpraktikan*. Andra upplagan. Nordstedts Juridik AB 2004.

Hedin, Christer. *Islam i vardagen och världen*. Bokförlaget Arena 1994.

Hedin, Christer. *Islam och Västerlandet. Möten, myter och motsättningar*. Dialogos Förlag 2006.

Huntington, Samuel P. *Civilisationernas kamp: mot en ny världsordning*. Stockholm Atlantis 2006.

Integrationsverket 2003. *Samtal med svenska muslimer. Situationen för svenska muslimer efter terroristattacken i USA den 11 september 2001*. Integrationsverkets rapportserie 2003:3.

Integrationsverket 2007. *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Antisemitism, antiziganism och islamofobi 2006*. Integrationsverkets rapportserie 2007:03.

Kaijser Lars, Öhlander Magnus. *Etnologiskt fältarbete*. Studentlitteratur, Lund 1999.

Karlsson, Ingmar. *Islam och Europa*. Wahlström & Widstrand, Trondheim 2002.

Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund 1997.

Lag 2008:567 om förbud mot diskriminering.

Otterbeck, J., Bevelander P. *Islamofobi - en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Forum för levande historia, Elanders Gotab 2006.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab

Öberg, Kjell, m.fl. *Att leva med mångfalden, En antologi från Diskrimineringsutredningen*. LiberFörlag, Stockholm, 1985.

Otryckta källor

SvD - http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_289058.svd (27/10 08)

Informantintervjuer

Intervju #1 – 27/10-2008

Intervju #2 – 28/10-2008

Intervju #3 – 29/10-2008

Intervju #4 – 29/10-2008

Intervju #5 – 29/10-2008

Intervju #6 – 29/10-2008

Intervju #7 – 29/10-2008

Intervju #8 – 5/11-2008

Intervju #9 – 12/11-2008

Intervju #10 – 20/11-2008

Intervju #11 – 20/11-2008

Bilaga 1

Intervjufrågorna

Tack för att du ställde upp på denna intervju! Jag har länge levt sida vid sida med olika kulturer och nu när jag läser statsvetenskap och praktiserar på byrån mot diskriminering är jag väldigt intresserad av att veta hur situationen i samhället ser ut.

- Vi kan då börja genom att du berättar lite om dig själv.
- Kan du berätta lite om hur det är att du idag bär slöja? Var det ett eget val? Hur är det att bära slöja?
- Har du någon gång känt dig förhindrad att göra något? Om ja, Vad tror du att det kan ha haft för orsak, osv.?
- Möter du några reaktioner för att du bär slöja? Någon speciell situation du kan komma på?
- Vilka fler situationer kan du ge exempel på?
- Är det vanligt i din krets att man bär slöja?
- Är det vanligt att man diskuterar om situationer som uppkommer pga. att man bär slöja? Vilka fler situationer har du hört om?
- I sådana situationer som uppkommit har du någonsin använt dig av särskilda strategier för att hantera situationen? Vad, hur, osv.
- Hur tror du att andra kvinnor lever i det svenska samhället?
- Kommer du på någon gång där du har blivit förhindrad att göra något du verkligen ville pga. t.ex. religion?
- Hur upplever du sådana situationer?
- Hur hade du velat att samhället skulle se ut gällande slöja, olika religioner, osv.

Denna intervju kommer att behandlas anonymt och endast för min forskning.

Har du andra kontakter/kvinnor du kan rekommendera som skulle vilja komma på en intervju?